

# TİYATROLARIN ERİŞİLEBİLİRLİĞİ KILAVUZU

Bu kılavuz, *Tiyatro Kooperatifi* ve *Erişilebilir Her Şey* ortaklığında, erişilebilir olmayı amaçlayan tüm tiyatrolar için açık bir kaynak oluşturmak için hazırlanmıştır.

Ağustos, 2023

<b>KILAVUZUN KAPSAM VE AMACI</b>	<b>4</b>
<b>Neler Yaptık?</b>	<b>6</b>
<b>1. TİYATRO ÇALIŞANLARI DENEYİM ARAŞTIRMASI</b>	<b>8</b>
<b>1.1 Yöntem</b>	<b>8</b>
1.1.1 Katılımcılar	8
1.1.2 Veri Toplama	8
1.1.3 Sorular	9
1.1.4 Veri Analizi ve Gizlilik	9
<b>1.2 Bulgular</b>	<b>10</b>
<b>A. Sahne Gezilerini Raporlayan ve Eğitimleri Veren Engellenen Bireylerin Deneyimleri</b>	<b>10</b>
<b>B. Tiyatro Yöneticileri ve Saha Çalışanları Deneyimleri</b>	<b>11</b>
B.1 Erişilebilirlik Eğitimi Üzerine Değerlendirmeler	12
B.2 Engellenen Bireyler ile Karşılaşma Deneyimi	14
B.3 Tiyatrolardaki Engelleri Düşünmek	16
B.4 Erişilebilirlik ve Tiyatro Erişilebilirliğine Bakış	20
B.5 Erişilebilir Bir Tiyatro için Adımlar	23
<b>2. ERİŞİLEBİLİR TİYATRO KONTROL LİSTESİ</b>	<b>26</b>
<b>2.1 Erişilebilir Tiyatro</b>	<b>26</b>
Erişilebilir olmak isteyen bir tiyatro sahnesinin sorabileceği sorular:	
<b>A. Tiyatro Seyircisi için Erişilebilirlik</b>	<b>28</b>
<b>B. Tiyatro Sanatçısı için Erişilebilirlik</b>	<b>32</b>
<b>SONUÇ</b>	<b>34</b>
<b>REFERANSLAR</b>	<b>36</b>
<b>TEŞEKKÜRLER</b>	<b>37</b>

# TİYATROLARIN ERİŞİLEBİLİRLİĞİ KILAVUZUNUN KAPSAM VE AMACI

Bu kılavuz, Tiyatro Kooperatifi ve Erişilebilir Her Şey iş birliğinde, özel tiyatro mekânları ve faaliyetlerinin daha erişilebilir ve kapsayıcı hale gelmesi ile engellenen bireylerin kültür sanat hayatına aktif katılımına zemin hazırlamak amacıyla planlanan, Sivil Toplum için Destek Vakfı ve Turkey Mozaik Foundation iş birliği ile hayata geçirilen Kültür Sanat Fonu desteğiyle yürütülen Tiyatroların Erişilebilirliği Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

Erişilebilir Her Şey, erişilebilirliği birlikte çalıştığı kurum, mekan veya hizmet özelinde engellenen bireylerin deneyimleri üzerinden anlamak ve yeniden tasarlamak üzerine çalışır. Tiyatro Kooperatifi, özel tiyatroların sanatsal üretimini zenginleştirirken ekonomik, sosyal ve hukuki açıdan güçlenmesi ve sürdürülebilir hale gelmesi için çalışan bir sosyal kooperatiftir. Erişilebilir Her Şey ve Tiyatro Kooperatifi ortaklığında, erişilebilirlik ve tiyatro alanındaki uzmanlıklarımızı birleştirerek, tiyatroların erişilebilirliğine yönelik önemli bir adım attık.

Engellenen bireylerin günlük yaşamın birçok alanında mekan, hizmet ve ürünlere erişimlerinin kısıtlanıyor ve buna bağlı olarak sosyal, çalışma ve gündelik yaşama katılımlarının önemli ölçüde engelleniyor. Kültür sanat mekanlarına ve sanatsal üretilere erişim de çoğu zaman göz ardı edilse de, sosyal yaşamın önemli bir parçası. Kültür sanat mekânları içinde tiyatro sahneleri de önemli bir yer tutuyor. Tiyatroların erişilebilirliğine dair istatistiksel bir veri olmamasına rağmen, mevcut durumda Türkiye’de farklı engel gruplarındaki bireylerin koşulları ve ihtiyaçları gözetilerek tasarlanmış tiyatro mekânları ve bu doğrultuda kurgulanmış tiyatro oyunları bulunmuyor. Sadece İstanbul’un farklı noktalarında bile her gün yetişkinlere ve çocuklara yönelik sayısız tiyatro oyunu sahnelenirken, engellenen bireylerin bu etkinliklere erişimi mümkün kılınmıyor; bilgiye erişimleri kısıtlanıyor ve kültür sanata katılımı imkansız hale geliyor.

Tiyatro Kooperatifi ve Erişilebilir Her Şey olarak bu fırsat eşitsizliğini önüne geçmek amacıyla yaptığımız bu çalışmada şunları hedefledik:

- Tiyatro sahnelerinin tüm engel grupları için fiziksel erişilebilirliğini artırmak.
- Engellenen çocuklar da dahil olmak üzere tüm engellenen bireylerin kültür sanat hayatına düzenli katılımını sağlamak ve sosyal hayata aktif katılım için zemin hazırlamak.

- İstanbul'daki tiyatroların hedef kitesini genişletmek ve tiyatro mekânlarının kapsayıcı sosyal buluşma alanları olmasına zemin hazırlamak.
- Tiyatro kurumlarında aktif olarak çalışan profesyonelle farkındalık ve iletişim eğitimleri verilerek projeye dahil olan tiyatroların çalışanlarına erişilebilirlik konusunda farkındalık kazandırmak,
- Projeye dahil olan tiyatroların çalışanlarının engellenen bireylerle iletişimini güçlendirmek.
- Erişilebilirlik konusunda ülke genelinde, ödenekli ve ödeneksiz tiyatrolar başta olmak üzere tüm kültür sanat kurumları için örnek teşkil edebilecek bir model oluşturmak.

*"Bu kılavuz, Sivil Toplum için Destek Vakfı ve Turkey Mozaik Foundation işbirliğiyle hayata geçirilen Kültür Sanat Fonu desteğiyle hazırlanmıştır. İçeriğinden yalnızca Tiyatro Kooperatifi ve Erişilebilir Her Şey sorumlu olup, herhangi bir şekilde destekçi kurumların görüşlerini yansıtmamaktadır."*

# Neler yaptık?

## 1. Tiyatro Çalışanları Deneyim Araştırması:

Bu bağlamda, Tiyatro Kooperatifine bağlı 6 özel tiyatro sahnesinde erişilebilirlik keşif gezileri düzenledik. Farklı engellenme deneyimi yaşayan bireyler olarak, tiyatro sahnelerini engellenen bir tiyatro seyircisi olarak sahneye ulaşım, bilet alma, fuaye alanı ve sahne alanını, tuvaletleri, engellenen bir tiyatro oyuncusu gibi mutfak alanlarını ve kulisleri deneyimledik. Bu deneyimler sırasında ortaya çıkan erişilebilirlik sorunları saptadık. Bununla paralel olarak, tiyatroların hem yöneticilerine, hem saha çalışanlarına erişilebilirlik, erişilebilir kültür sanat etkinlikleri, erişilebilir tiyatro deneyimi, engellenen bireylerin sosyal yaşamdaki deneyimleri ve kapsayıcı iletişime dair eğitim oturumları düzenledik. Tiyatro yönetici ve çalışanları bu interaktif eğitimlerde tiyatro erişilebilirliğine dair sorularını sorma imkanı buldular. Eğitimler ve gezilerin olası etkilerini ölçebilmek amacıyla, tiyatro yöneticileri ve çalışanlarına eğitimlerden önce ve sonra bir anket çalışması gönderildi. Ayrıca, sahne gezileri yapan engellenen bireylerin sürece dair deneyimlerini topladık.

Eğitimler ve gezilerin olası etkilerini ölçebilmek amacıyla, tiyatro yöneticileri ve çalışanlarına eğitimlerden önce ve sonra bir anket çalışması gönderdik. Ayrıca, sahne gezileri yapan engellenen bireylerin sürece dair deneyimlerini topladık.

Yapılan tüm bu çalışmalar ışığında hazırlanan bu raporda,

- Erişilebilirlik farkındalık eğitimlerine katılan tiyatro yöneticisi ve çalışanlarının, eğitim öncesi ve sonrası iletilen anket sorularına verdikleri yanıtların analizini,
- Eğitim öncesi sonrası paylaşılan katılımcı deneyimlerini,
- Projeye dahil 6 sahenin fiziksel erişilebilirlik tavsiye raporunu hazırlamak üzere yapılan saha ziyaretlerinde, farklı engel gruplarından bireylerin yaşadığı deneyimleri bulabilirsiniz.

## 2. Tiyatroların Erişilebilirliği Kontrol Listesi Hazırlanması:

Gerçekleştirilen projedeki literatür araştırmaları, eğitimler ve saha gezilerinden elde edilen veriler ve deneyimler ışığında Tiyatroların Erişilebilirliği Kontrol Listesi'ni hazırladık. Tiyatro çalışanlarının erişilebilirliğe yaklaşımlarını anlamak ve uzun vadede tiyatroların erişilebilirlik dönüşümüne katkı sağlamak ve farkındalığı artırmak amacıyla, bu verileri açık kaynak olarak paylaşıyoruz.

# 1. TİYATRO ÇALIŞANLARI DENEYİM ARAŞTIRMASI

## 1.1 Yöntem

### 1.1.1 Katılımcılar

Projeye dahil olan tiyatro yöneticileri ve çalışanlarına eğitimlere dair duyurular yaptık ve eğitime katılacağını belirten tiyatro yöneticisi ve çalışanları ile eğitim öncesi anketini paylaştık.

### 1.1.2 Veri Toplama

Amaçlarımız doğrultusunda veri toplamak üzere üç farklı çalışma yürüttük.

1. Sahne gezileri ve eğitimleri düzenleyen engellenen bireylerin deneyimlerini anlamaya yönelik anket:

**Erişilebilir Her Şey ekibinden hem eğitimleri verip hem saha gezilerine katılan 4 uzmanın deneyimlerini anladığımız anket çalışmasını analiz ettik.**

2. Sahne gezileri ve eğitimler öncesi, tiyatro yöneticileri ve saha çalışanlarının yanıtladığı anket:

**Farklı tiyatro çalışanı ve yöneticilerden 23 kişi cevapladı. Bunlardan 13'ü yönetici, 10'u saha çalışanıdır.**

3. Sahne gezileri ve eğitimler sonrası, tiyatro yöneticileri ve saha çalışanlarının yanıtladığı anket:

**Farklı tiyatro çalışanı ve yöneticilerden 17 kişi cevapladı. Bunlardan 10'u yönetici, 7'si saha çalışanıdır.**

### 1.1.3 Sorular

Sahne gezileri ve eğitimleri düzenleyen ekibe yöneltilen ankette, ekibin eğitim ve saha gezilerine olan bakış açısını anlamak, eğitim ve saha gezilerinin etkilerine dair görüşlerini almak, bu deneyimler sonrası katılımcıların olası bir erişilebilir dönüşümüne bakış açılarını anlamaya yönelik sorular sorduk.

Tiyatro yönetici ve çalışanlarına eğitimlerden önce iletilen ankette,

- Daha önce tiyatrodan engellenen bireyler ile karşılaşmış ve karşılaşmadıklarını,
- Bu karşılaşmanın nasıl bir deneyim olduğunu, karşılaşmadılarsa bunun neden kaynaklanıyor olabileceğini düşündüklerini,
- Erişilebilirlik ve tiyatro erişilebilirliği kavramlarından ne anladıklarını, tiyatrolarda erişilebilirlik düzenlemelerinin yapıldığı durumda engellenen seyirci katılımının artacağını düşünüp düşünmediklerini sorduğumuz çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular hazırladık.

Yine eğitim sonrası anketlerde,

- Erişilebilirlik ve tiyatro erişilebilirliği kavramlarına bakışlarının değişip değişmediğini,
- Eğitimlerden en çok akıllarında kalan ve etkilendikleri bölümleri,
- Eğitimlerin kişisel ve profesyonel yaşamlarına olan etkisini, erişilebilirlik ile ilgili tiyatrolarında aksiyon alıp almadıklarını,
- Alınabilecek aksiyonların önündeki olası engel ve sorunları, bunları nasıl çözebileceklerini düşündüklerini sorduğumuz çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular yönelttik.

### 1.1.4 Veri Analizi ve Gizlilik

Anketlerden gelen nicel ve nitel verilerin analizini rapora dahil ettik; rapordaki katılımcı ifadelerine ise anonim olarak yer verdik. Araştırmaya ait veriler, Erişilebilir Her Şey ve Tiyatro Kooperatifi tarafınca saklı tutulacak ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır.

## 1.2 Bulgular

Araştırmalarımızdan çıkan bulguları iki ana kategoride değerlendirdik:

- A. Sahne Gezilerini Raporlayan ve Eğitimleri Veren Engellenen Bireylerin Deneyimleri
- B. Tiyatro Yöneticileri ve Saha Çalışanları Deneyimleri

İlerleyen sayfalarda her iki kategoriyle ilgili anketlerimizden çıkan detaylı veri ve yorumlara ulaşabilirsiniz. Sonuç bölümünde ise, iki kategorideki bulguların birbiriyle nasıl konuştuklarına dair tartışmalara yer verdik.

### A. Sahne Gezilerini Raporlayan ve Eğitimleri Veren Engellenen Bireylerin Deneyimleri

Yapılan her gezi ve eğitime, eğitim ve sahne gezi kapsamına göre değişmekle birlikte Erişilebilir Her Şey ekibinden toplam 5 kişi katıldı.

Sahne gezilerini ve eğitimleri gerçekleştiren engellenen bireyler, sahne ziyaretleri ve eğitimleri kendileri adına oldukça keyifli ve verimli olarak değerlendirdi. Eğitimciler ve uzmanlar, özellikle sahne gezilerindeki karşılaşmaların önemli bir öğrenme alanı oluşturduğunu ve küçük değişimlerin dahi önemli olduğunun altını çizdi.

*"Gittiğimiz tüm mekanlarda genellikle mekan çalışanlarının ve sahiplerinin ilgisine mazhar oluyoruz. Büyük çoğunluğu erişilebilir düzenlemeler yapmak için istekli ve hevesli oluyor. Şu ana kadar küçük değişimler görmek bile bu gezilerin amacına ulaştığını varsaymak için yeterlidir."*

*"İnteraktif ve sohbet gibi geçti, bu sebeple orada bulunanlar için çok faydalı olduğunu düşünüyorum. Tanışmış olduk ve tanışıklık aslında en dönüştürücü etken."*

Sahne gezilerini ve eğitimleri gerçekleştiren engellenen bireyler, tiyatro çalışanlarının sahne gezileri sırasında kendi sahnelerine farklı bir gözle bakmaya başladıklarını ve bu bakış açısını hızla uygulamaya koyduklarına şahit olduklarını eklediler:

*"Sahne gezilerinde bizimle olan tiyatro görevlilerinin bazı farklı alanları bizim gözümüzden görüp "Aaa burası böyle miydi?" demesi tatlıydı."*

*"Erişilebilirlik sorunlarını çözmeye yönelik aksiyon almak istemeleri ve perspektiflerini geliştirmeleri bence önemliydi. Oraya başka bir engellenen birey geldiğinde ne yapmaları gerektiği konusunda çok daha hazırlıklı olacaklar."*



***“Eğitim sırasında bir k3r ile nasıl y3r3neceğini anlatmıştım. Eğitim sonrasında kendiliğinden uygulandı.”***

Bunun yanı sıra, sahne gezilerini ve eğitimleri gerçekleştiren engellenen bireylerin b3y3k bir çoğunluğu tiyatrolarda erişilebilir d3n3ř3m3n yaşanacağına inandıklarını belirttiler (3 kişi evet, 3 kişi belki cevabını vermiştir). D3n3ř3m3n 3n3ndeki olası engelleri sorduğumuzda, t3m katılımcılarımız maddi ve teknik engellerin altını çizdi.

***“B3y3k 3lekli değişimlerde için maddi y3n3, mekanın kira olması ve mekan sahibinin izin vermemesi gibi bireyleri zorlayan durumlar ortaya çıkıyor. Bu projede de bu gibi şartlar değişimi zorlayabilir.”***

Bunun yanı sıra katılımcılarımız, bu sorunların kolaylıkla 3z3lebileceğininin de 3nemle altını çizdiler:

***“Engeller aslında daha çok yapısal ve teknik sorunlar bence, 3rneğin sahnelerin kiracı olmaları gibi. Ama algısal d3n3ř3m olduktan sonra gerisinin 3z3lebileceğine inanıyorum.”***

***“Erişilebilirlik maliyetli bir iş. Bu y3zden biraz sorun yaşanabilir. Ancak içerik genişliği birliği daha kolay yapılacaktır.”***

Genel olarak sahne gezisi ve eğitimleri gerçekleştiren Erişilebilir Her Şey ekibinin tiyatro erişilebilirliği s3recindeki deneyimleri hem kendileri için, hem de tiyatro alışanlarında g3zlemledikleri değişimler bağlamında olumlu g3rd3klerini, katıldıkları eğitimlerin d3n3řt3r3c3 etkilerini g3zlemlediklerini ve bundan sonraki d3n3ř3m adımları için de heyecanlı olduklarını s3yleyebiliriz.

## **B. Tiyatro Y3neticileri ve Saha alışanlarının Deneyimleri**

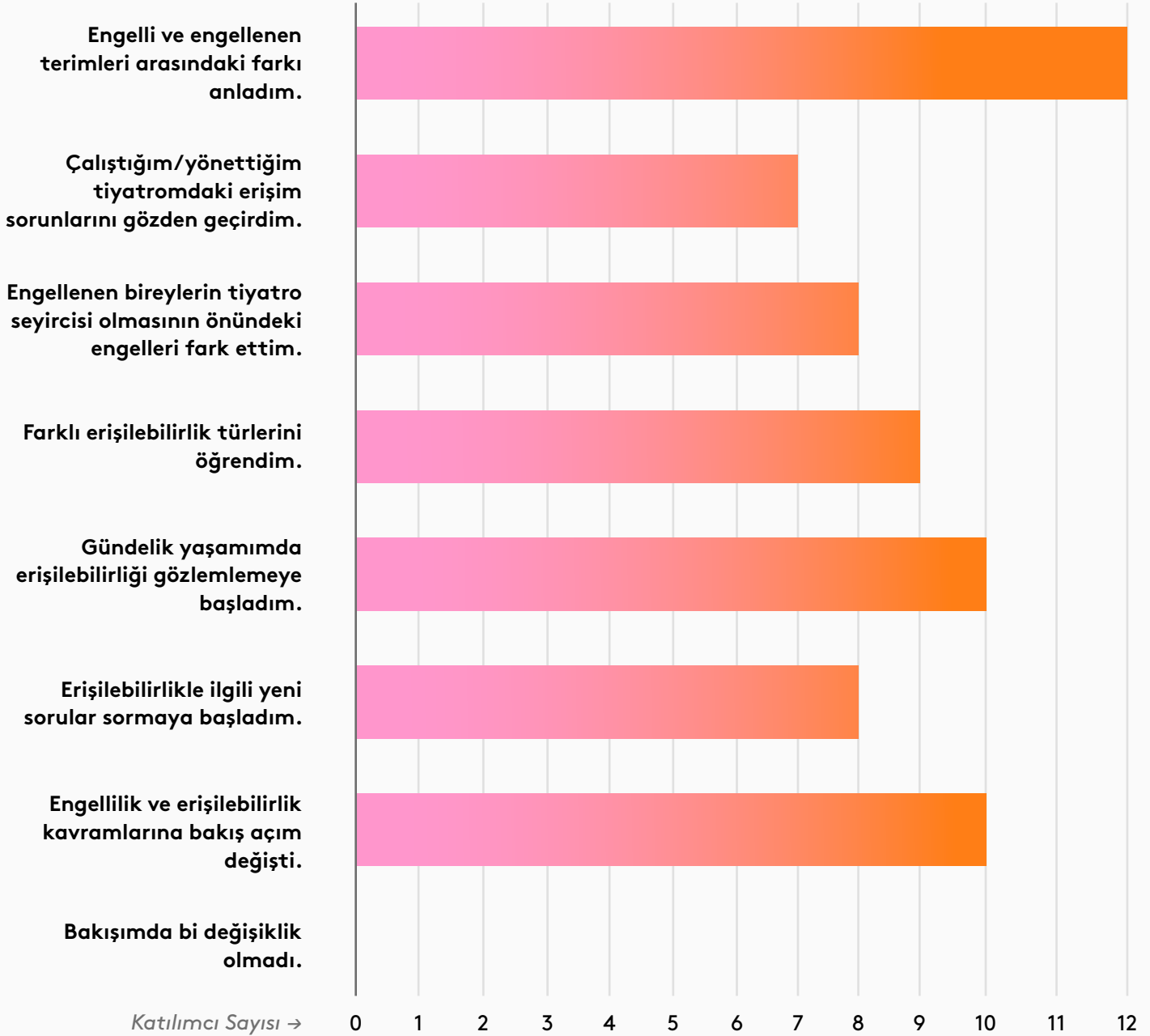
Bu b3l3mde tiyatro y3neticileri ve saha çalışanlarının katıldıkları erişilebilirlik eğitimleri 3ncesinde ve sonrasında y3neltelen sorulara verdikleri yanıtları 5 b3l3mde 3zetliyoruz:

1. Erişilebilirlik Eğitimi 3zerine Değerlendirmeler,
2. Engellenen Bireyler ile Karşılaşma Deneyimi,
3. Tiyatrodaki Engelleri D3ř3nmek,
4. Erişilebilirliğe ve Tiyatro Erişilebilirliğine Bakış,
5. Erişilebilir Bir Tiyatro için Adımlar.

T3m b3l3mlerde çoktan seçmeli sorulara verilen yanıtların analizlerini, açık uçlu sorulara verilen detaylı cevapları ve yorumları bulabilirsiniz.

## B.1 Erişilebilirlik Eğitimi Üzerine Değerlendirmeler

Eğitime katılan tüm tiyatro yönetici ve çalışanları, aldıkları erişilebilirlik eğitiminin “ **faydalı**”, “ **aydınlatıcı**” ve “ **ilham verici**” olduğunu belirttiler. Tüm katılımcıların öğretici bulunduğu eğitimlerin kazandırdığı öğrenimler **Görsel 1**'de görülebilir.



Görsel 1: Erişilebilirlik eğitiminin kattıkları

Katılımcılarımızın hem tiyatrolarında hem de gündelik yaşamlarında kullanabilecekleri bilgileri edindiklerini belirttiler:

*“Birçok bildiğim doğrunun yanlış olduğunu ve birçok yanlış olduğunu düşündüğüm şeyin doğru olduğunu öğrendim. Hem tiyatrodaki hem de toplumdaki eksiklikleri gördüm.”*

Katılımcılarımız eğitimin daha sık tekrarlanması gerektiğinin özellikle altını çizdi:

***“Daha sık olmalı, eğitim konuyla ilgili boşluğumu daha da farketmemeye yaradı... Ne yazık ki boşluklar azalacağına çoğalmış oldu... Bir kere daha olmalı.”***

***“Konu ve muhatapları ile ilgili detaylı bilgi aldım. Böylesi karşılaşmaların daha çok olması gerektiğini düşünüyorum.”***

Aynı zamanda, eğitimin önemli odak noktalarından olan, erişilebilir dönüşümü motive etme konusunda da katılımcılarımızı cesaretlendirdiğini gördük:

***“Tüm engelleri kaplayabilecek çözümler nelerdir üzerine büyük bir soru bıraktılar ortaya ve eğitim, beni düşünmeye sevk etti; merak ettiğimiz konularda da aydınlatıldık. Eğitime girmeden önce mümkün görünmeyen aslında mümkün olabileceğini kanısına vardık. Erişebilir bir sahne olabilmemiz için bütçeye ihtiyacımız olduğunu düşünüyorum fakat bu bütçe olmadan da şu an paylaşımlar ve/veya bilet satış vs gibi hususlarda yapabileceklerimiz olduğunu fark ettim.”***

***“Birçok bildiğim doğrunun yanlış olduğunu ve birçok yanlış olduğunu düşündüğüm şeyin doğru olduğunu öğrendim. Hem tiyatrodan hem de toplumdaki eksiklikleri gördüm.”***

Katılımcılarımız eğitimden akıllarında kalanları da bizlerle paylaştılar. Burada “engellenen birey” kavramının öne çıkan bir kazanım olduğunu gördük:

***“Engelli değil tiyatrodan / konserden / iletişimden / paylaşımdan engellenen bireyler vardır.”***

Aynı zamanda eğitimin, tiyatrodan yola çıkarak toplumsal anlamda erişilebilirliği sorgulamak açısından da katılımcılarımıza destek olduğunu öğrendik:

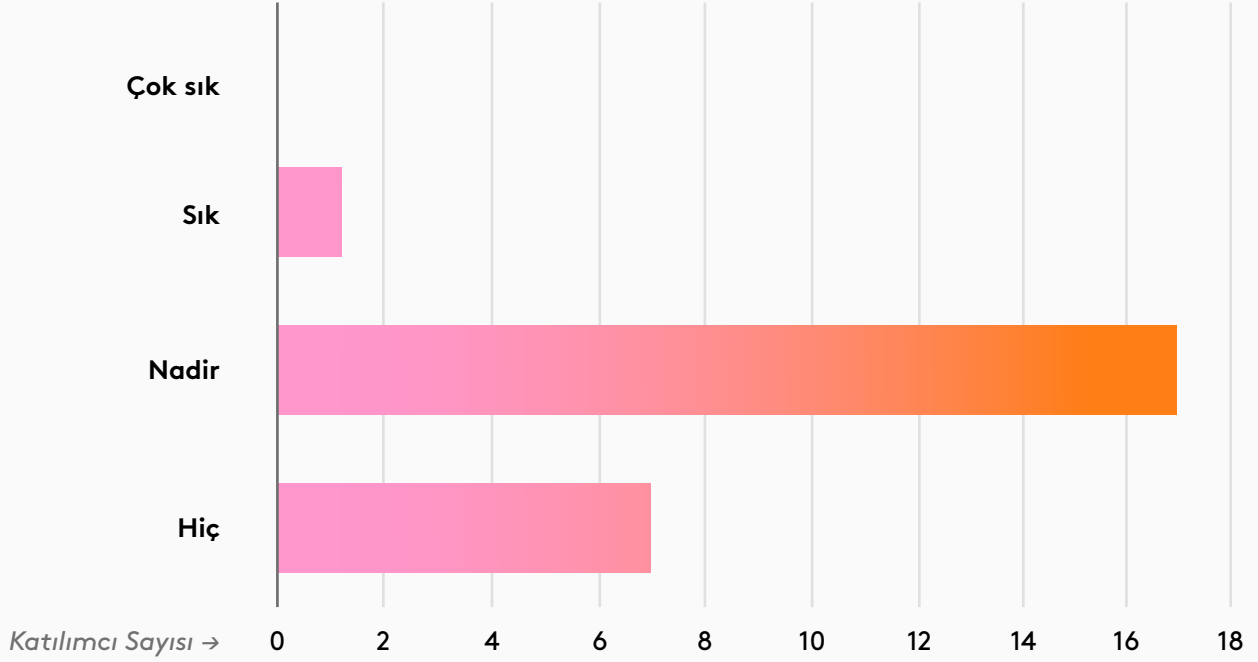
***“İşimiz tiyatro evet ama benim için en belirgin olanı tiyatrodan hareketle tüm düzen içerisindeki erişilebilirliği sorgulamak oldu.”***

Tüm bunların oldukça önemli kazanımlar olduğuna inanıyoruz.

Eğitimin, erişilebilirlikle ilgili nasıl aksiyon alacaklarına dair katılımcılarımıza uygun bir yol haritası sunup sunmadığına dair soruya, katılımcılarımızın çoğunluğu (14 kişi) ***“Evet, çok faydalı oldu.”*** yanıtını verirken, 1 kişi hala bilgiye ihtiyaç duyduğunu belirtti.

## B.2 Engellenen Bireyler ile Karşılaşma Deneyimi

Eğitim öncesi ankette, tiyatro yönetici ve çalışanlarına çalışma yaşamlarında engellenen bireyler ile ne sıklıkla karşılaştıklarını sorduğumuzda katılımcıların çoğunluğundan (17 kişi) nadir olarak karşılaştıkları yanıtını aldık. Engellenen bireyler ile sık karşılaşan (1 kişi) ve hiç karşılaşmayan (7 kişi) katılımcılarımızın sayısının az olduğu görülürken, çok sık karşılaşan katılımcımızın olmadığını tespit ettik.



Görsel 2: Engellenen bireylerle tiyatrolarda karşılaşma sıklığı.

Bu karşılaşmalara dair deneyimleri sorduğumuzda, katılımcılarımızın bazıları bilişsel farklılıkları olan bireylerle, bazıları tekerlekli sandalye kullanıcısı veya fiziksel farklılıkları olan bireylerle, bazılarının da kör ve sağır bireylerle karşılaştıklarını belirttiler. Burada bazı tiyatroların nörolojik farklılıkları olan çocuklar için oyunlar sergilediğini ve güzel geri dönüşler aldıklarını öğrendik.

***“Bir çocuk oyunumuzu otizm spektrumundan çocuklar için adapte ettik ve bir festivalde sahneledik. Oyunun seyirciyle buluştuğu an bizim için hem kıymetli hem de etkiliydi. Aslında otizm spektrumundan çocuklarla ve aileleriyle buluşmanın ne kadar önemli olduğunu deneyimledik. Oyuna gelen seyircinin evinin kapısından oyunun sahnelendiği yere kadar yaşadığı deneyimi görme ve yaşama fırsatımız oldu.”***

Katılımcılarımız engellenen bireylerin zaman zaman tiyatrolarla ilgili bilgi almaya çalıştığını veya sahnelere geldiklerini, ancak erişim sorunları dolayısıyla oyunları izleyemediklerini belirttiler. Örneğin:

***“Bir izleyicimiz salona girememişti. Asansörden çıkmış ancak salona engelli platformu olmadığı için girememişti.”***

Katılımcılarımız, benzer durumlarla karşılaştığında seyircilerin yaşadığı erişilebilirlik sorunlarına çözümler üretmeye çalıştıklarını da belirttiler. Bu durumlarda çalışan ve yöneticilerin zaman zaman inisiyatif alarak çözüm ürettiklerini gördük:

***“Oynadığım oyunda tekerlekli sandalyeli bir seyircimiz sahnede engelliler için özel bir alan olmadığı için sahneye giremedi. Sahne yönetimi çözüm bulmaya çalışmadı, devreye ben girip seyirciyi asansörle kulis katına alıp, oradan kulisten sokup, sahne önüne köşeye aldım.”***

***“İşitme ve görme engelli seyircilerimiz oldu. Doğaçlama oynadığımız için ses ve betimlemeye daha önem vererek, ön sıraya yerleştirerek gerçekleştirdik. Çok keyifli idi.”***

Yaşanan durumlarda, ihtiyaçları sorabilmek ve doğru iletişimi kurabilmenin oldukça önemli olduğunu da belirten katılımcılarımız oldu:

***“Benim için her şeyi doğru aktarabilmek adına biraz endişeliydim fakat konuşmanın devamında kurduğumuz kuvvetli iletişim güzel hissettirdi.”***

Katılımcılarımıza, eğitimimizden sonra engellenen bireylerle olan karşılaşmalarını yeniden düşünmelerini isteyerek benzer bir soruyu yeniden yönelttik. Arada geçen sürede katılımcılarımız engellenen bir bireyle karşılaşmadıklarını belirttiler. Ancak alınan eğitimden sonra bilişsel farklılıklara yönelik bir oyun kurgulayan bir tiyatro olduğunu öğrendik. Ayrıca, engellenen bireyler ile karşılaşmalarına daha hazır hisseden katılımcılarımız olduğunu gördük. Örneğin:

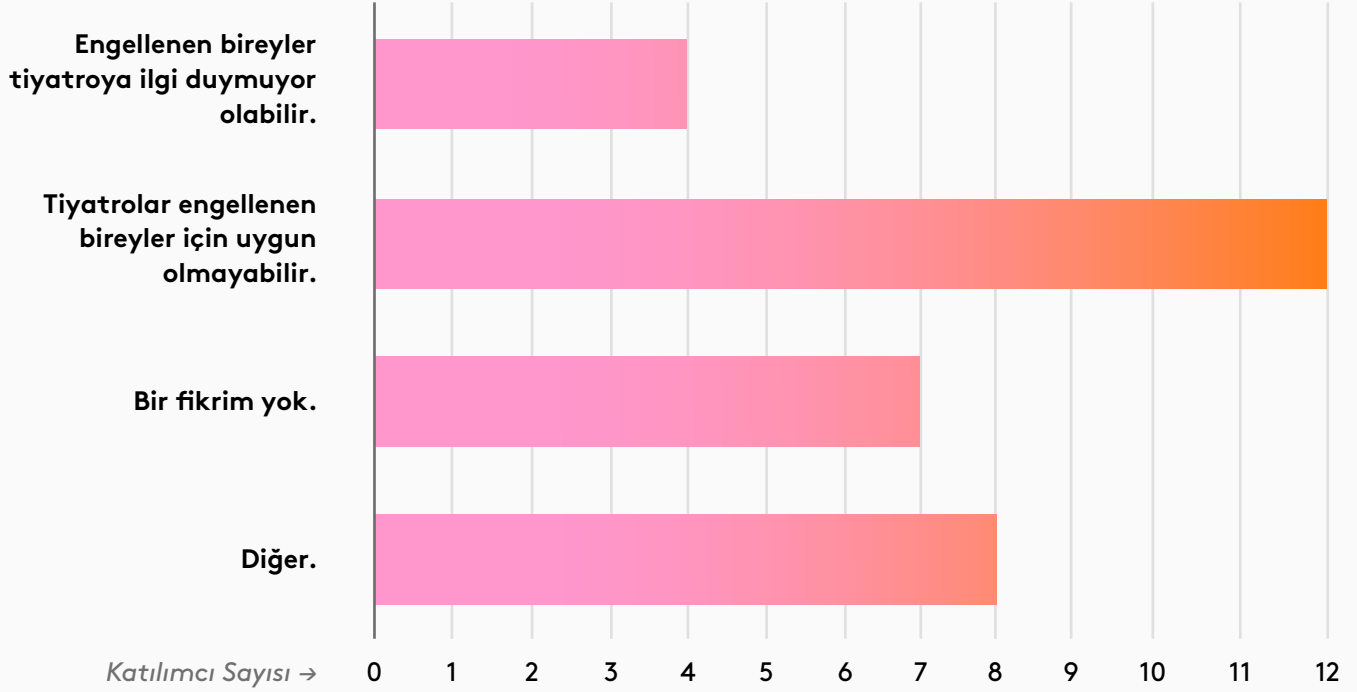
***“Performans öncesi bu konu ile ilgili bir bildirim ve prova sürecimiz olduğu için duruma hazır bir şekilde oyunu sahneledik.”***

***“Bu tip karşılaşmaların hatırlanmayacak kadar sıradan olmasını diliyorum. Bu karşılaşmalar sıradışı olmaktan çıkabilmeli.”***

***“Bu tip karşılaşmaların hatırlanmayacak kadar sıradan olmasını diliyorum. Bu karşılaşmalar sıradışı olmaktan çıkabilmeli.”***

## B.3 Tiyatrolardaki Engelleri Düşünmek

Katılımcılarımıza engellenen bireylerle tiyatrolardaki karşılaşmalarının nadir olmasının sebeplerini, engellenen bireylerin tiyatro seyircisi olmasının önündeki olası engelleri sorduğumuzda tiyatroların engellenen bireyler için uygun olmadığını düşünen katılımcılarımız çoğunlukta idi.



**Görsel 3: Engellenen bireylerin tiyatro seyircisi olması önündeki olası engeller**

Cevaplarını detaylandırmalarını istediğimizde katılımcılarımız, fiziksel şartların oluşturduğu engelleri, doğru iletişim stratejilerinin uygulanmamasını, oyun içeriklerinin erişilebilir olmamasını, engellenen bireylerin sosyal açıdan dışlanmış hissedebileceklerini vurguladılar. Gerekli şartlar oluşturulduğunda, engellenen bireylerin tiyatro seyircisi olma yönündeki taleplerinin de artacağını belirttiler:

***“Genel olarak seyircinin tiyatroyla olan ilişkisinin engelli bireylerde de kendini gösterdiğini düşünüyorum. Talep edilen bir olguya çevirebilirsek herkes talep edecektir.”***

Katılımcılarımızdan 18’i tiyatrolardaki olası engellerle ilgili fiziksel altyapı sorunlarını, 14 kişi sosyal/iletişimsel ve oyun içeriklerine dair sorunları, 10 kişi ise dijital altyapılara dair sorunları öncelikli engel olarak belirtti.

Katılımcılarımızdan, yöneticisi veya çalışanı oldukları tiyatroların erişilebilirlikle ilgili mevcut durumunu beş farklı kategoride değerlendirmelerini istedik.

Bunlar sırasıyla:

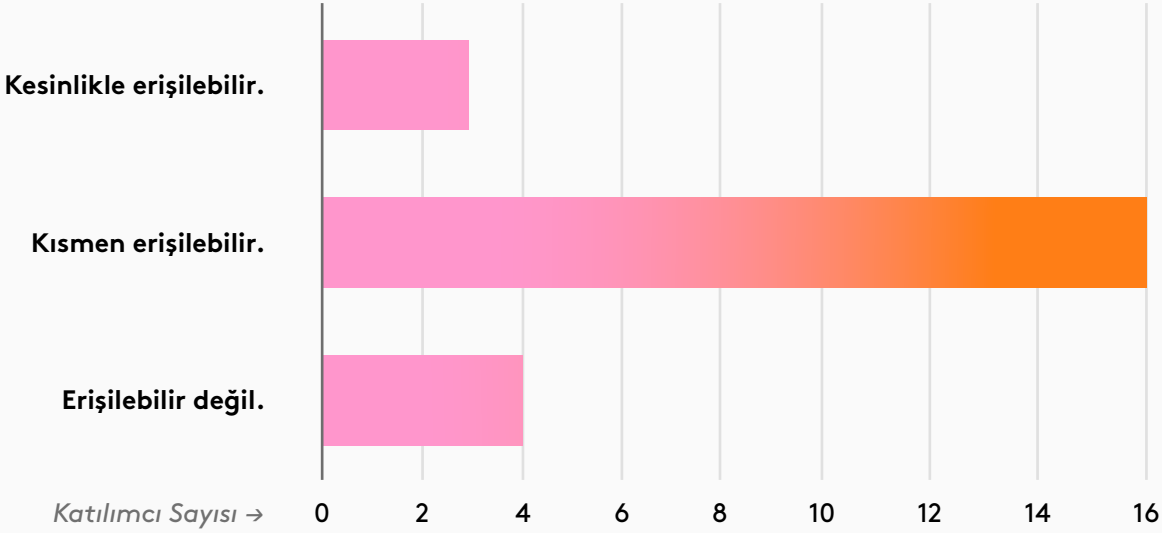
Tiyatronun bulunduğu bölgeye ulaşımın erişilebilirliği (**Görsel 4**),

Tiyatronun fiziksel erişilebilirliği (**Görsel 5**),

Oyun içeriklerinin erişilebilirliği (**Görsel 6**),

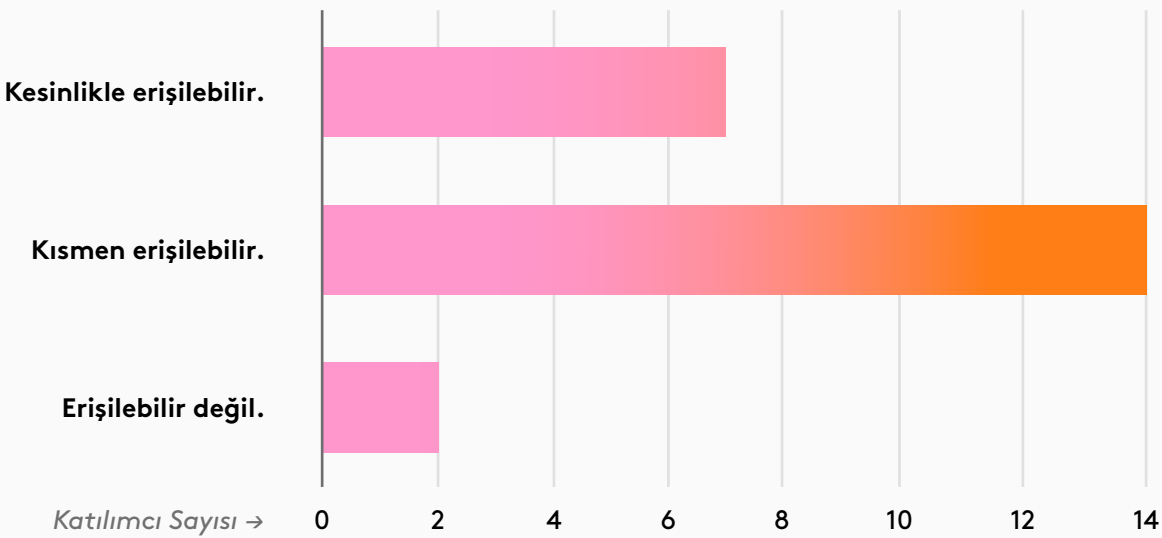
Tiyatronun web sitesi ve sosyal medya hesaplarının erişilebilirliği (**Görsel 7**),

Tiyatronun sosyal ve iletişimsel erişilebilirliğidir (**Görsel 8**).



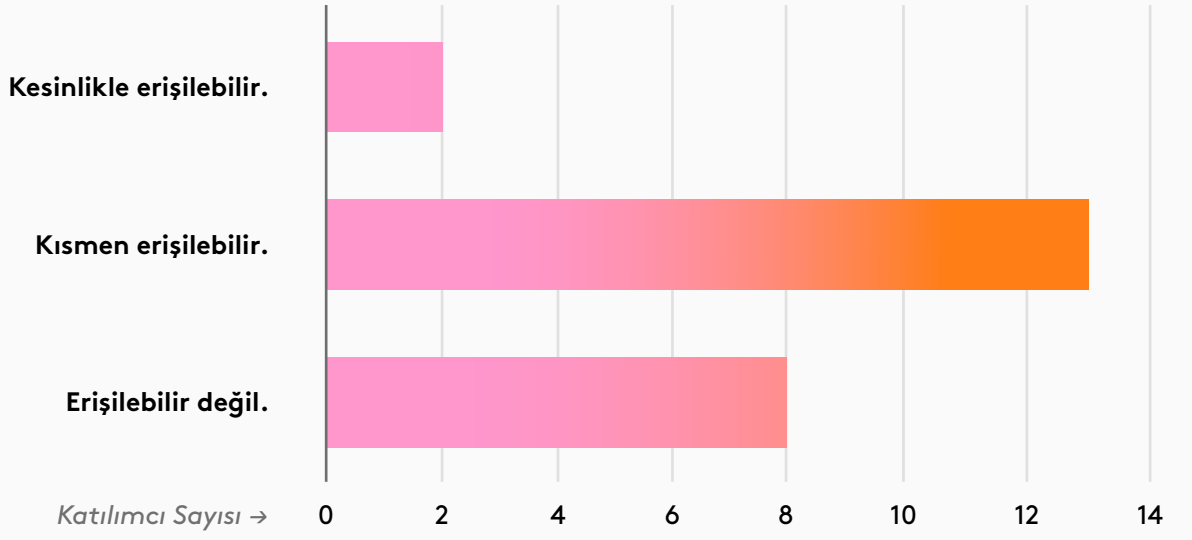
**Görsel 4: Tiyatroların bulunduğu bölgeye ulaşımın erişilebilirlik değerlendirilmesi**

Yanıtlarını detaylandırdıklarında sahnelerinin erişilebilir olduğunu düşünen katılımcılarımızın genellikle alışveriş merkezleri içindeki sahnelerin çalışan ve yöneticisi oldukları görülmüştür.



**Görsel 5: Tiyatroların sahnelerinin fiziksel erişilebilirlik değerlendirilmesi**

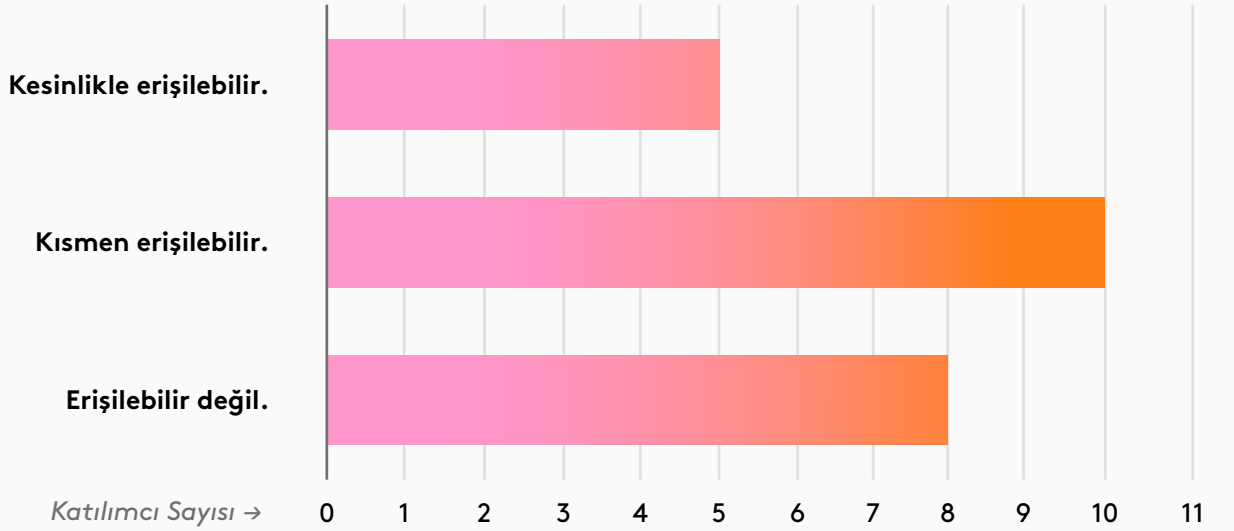
Katılımcılarımızın cevapları, tiyatrolarda özellikle engelli tuvaleti bulunmamasının öne çıkan bir erişim sorunu olduğunu ortaya çıkarmıştır.



**Görsel 6: Sahnelenen oyunların içeriksel erişilebilirlik değerlendirmesi**

Katılımcılarımız, var olan oyunların şu anki halleriyle çoğunlukla erişilebilir olmadığını, ancak erişilebilir olmaya uygun olduklarını ifade ettiler.

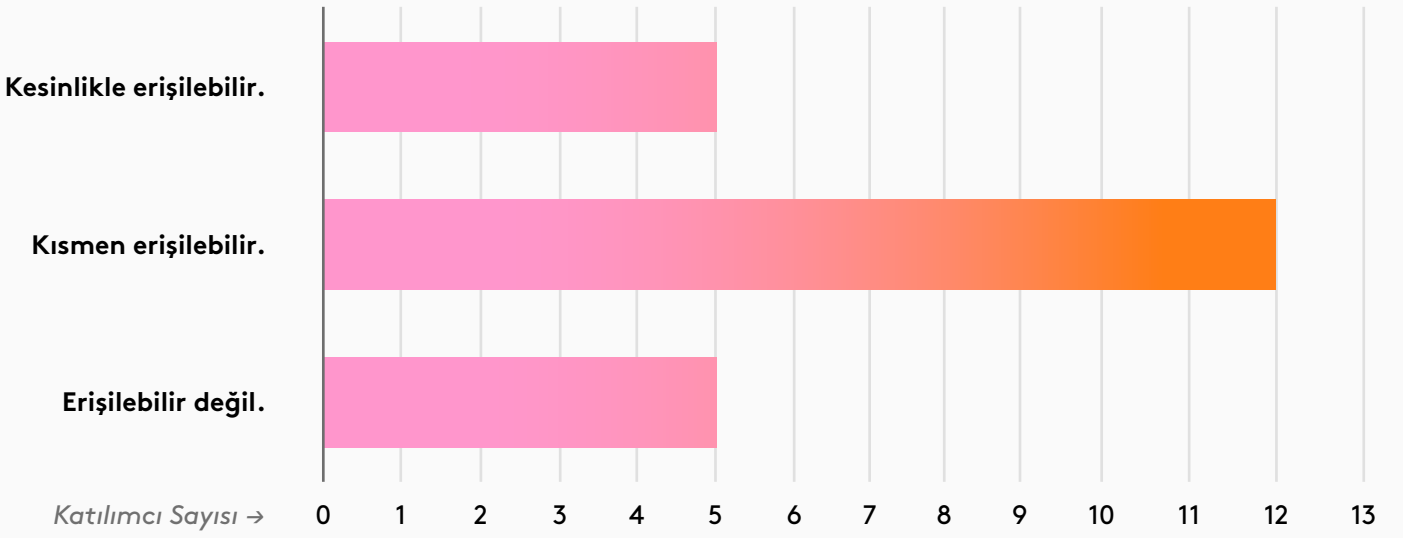
***“Henüz engeli olan bireyler için yüzde yüz anlaşılabilir bir oyunumuz mevcut değildir. Olmasını çok istemekteyiz ki bu eğitime katılma sebebimiz de budur. Tiyatroyu her insana ulaştırabilmek ve herkese hitap edebilmek.***



**Görsel 7: Tiyatroların dijital mecralarının erişilebilirlik değerlendirmesi**

Katılımcılarımız dijital erişilebilirlik noktasında bilet alımı için ortak çalışılan firmaların alt yapılarının da yetersiz olmasından, ve gerektiğinde bu kurumlarla da işbirliği yapılması gerektiğinden bahsettiler.





**Görsel 8: Tiyatroların sosyal ve iletişimsel erişilebilirlik değerlendirmesi**

Katılımcılarımız genel olarak (%85) dijital erişilebilirlik konusunda sahne çalışanlarının deneyimsiz ve bilgisiz olduğundan bahsettiler. Katılımcılarımız, kapsayıcı olmak adına çaba sarf ettiklerini de eklediler.

***“Kendi adıma işaret dili bilmiyor olmak, bu noktada tiyatromuzun erişilebilirliğine dair cevabımı “kısmen erişilebilirdir” olarak belirledi. Ancak engelli bireylere karşı bir dışlamanın ekibimdeki bakış açısına uyumadığımı biliyorum. Aksine nasıl daha kapsayıcı oluruz üzerine çalışmalar yapıyoruz.”***

Genel olarak, katılımcılarımızın çalıştıkları tiyatroların çeşitli erişilebilirlik kategorilerinde **“kısmen erişilebilir”** olduğunu düşündüklerini görüyoruz. Verdikleri yanıtlarda katılımcılarımız, tiyatroların erişilebilir olmaya yönelik potansiyellerinin bulunduğunu, ancak mevcut durumda bilgi ve kaynak yetersizliğinden dolayı erişilebilirliğin ancak bazı engel grupları için ve zaman zaman (örneğin gerektiğinde yapılan spontane düzenlemeler) sağlanabildiğini belirttiler.

Katılımcılarımızın kendi tiyatroları üzerine düşündükleri erişilebilirlik bariyerlerinin engellenen bireyleri tiyatro seyircisi olma yönünde etkileyip etkilemediğini sordüğümüzda ise katılımcılarımızın 65%'i kesinlikle etkiler olduğunu belirtti. Devamında, erişilebilirlik düzenlemelerinin yapılmasının gerekli olup olmadığına dair soruyu ise katılımcılarımızdan %98'i kesinlikle gerekli ve faydalı olabilir şeklinde cevapladı. Bu konudaki cevaplarını detaylandırmalarını istediğimizde katılımcılarımız tiyatronun **“herkes için”** olduğunu, **“daha çok insana ulaşmanın”** anlamlı olduğunu, **“herkesin sanattan faydalanmaya hakkı olduğunu”** vurguladılar.

***“Sanata ulaşmak herkesin hakkıdır ve tiyatro engellenen bireyleri topluma kazandırmaya destek olmalıdır... Farklılıkları desteklemek ve farkında olmak zorunda olduğumuzu düşünüyorum.”***

## B.4 Erişilebilirlik ve Tiyatro Erişilebilirliğine Bakış

Eğitimden önceki ankette, katılımcılarımıza erişilebilirlik kavramını daha önce duyup duymadıklarını sorduğumuzda, katılımcılarımızdan 20 tanesinin daha önce duyduğunu ve 3 tanesinin ise duymadığını öğrendik. Erişilebilirliği tanımlamalarını istediğimizde ise katılımcılarımız, özellikle hem fiziksel hem bilişsel engel gruplarını sunulan hizmet ve ürünlerin kolay ulaşılabilir olmasının önemini vurguladılar. Aynı zamanda bilgi, eğitim ve hakların erişilebilirliğini öne çıkardıklarını, kapsayıcılığın altını çizdiklerini ve kişilerin yardıma gereksinim duyması yerine bağımsız hareketlerinin önemini belirttiklerini gözlemledik. Katılımcılarımızın erişilebilirlik kavramıyla bağlantılı olarak en çok öne çıkardığı kavram ise **“ulaşılabilirlik”** oldu.

**“Erişilebilir tiyatro engellenen bireyin oyundan haberdar olmasından eve döndüğü ana kadarki süreci kapsayarak düşünülmeli. Bu eğitim bana bunun önemini hatırlattı.”**

Erişilebilirlik kavramına verdikleri cevaplardan yola çıkarak, katılımcılarımızın tiyatro erişilebilirliğine dair görüşlerini de aldık. Katılımcılarımız burada da, altyapı ve fiziksel düzenlemelerin olduğu, iletişim çalışmalarının engellenen bireyleri de kapsayacak şekilde yapıldığı, oyunların provalardan ve kurgulanma süreçlerinden başlayarak erişilebilir bir şekilde tasarlandığı bir tiyatronun kapsayıcı olabileceğini vurguladılar.

Erişilebilirlikle ilgili bilgilerin önceden duyurulması gerektiğinin ve belirsizliklerin ortadan kaldırılması gerektiğinin de altı çizildi.

**“Tiyatronun işaret diliyle ya da kör bireyler için bir imkan sağlaması, metni seyirciye ulaştırması, fiziksel engeli olan bireylere yönelik erişim kolaylığı sağlaması ve bu özelliklerin hangi oyunlarda sağlandığının sitelerinden duyurulması ve oyunlara geldiklerinde belirsizliğin olmaması önemli.”**

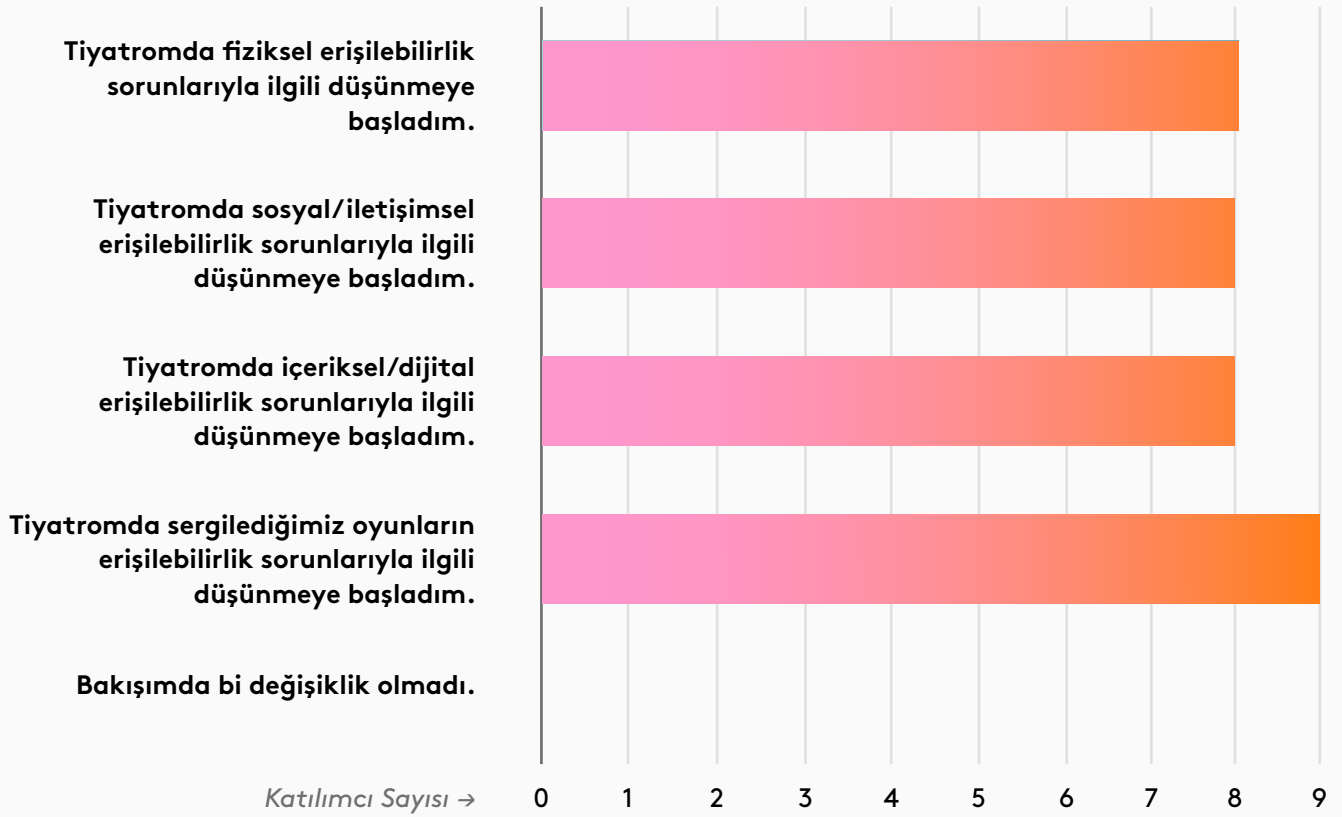
Tiyatro erişilebilirliğini bütüncül bir yaklaşımla ele alan katılımcılarımız oldu. Aynı zamanda birçok katılımcımız, tüm engel gruplarının ihtiyaçlarını ayrı ayrı vurgulayarak erişilebilir bir tiyatronun herkesi kapsamaması gerektiğinin altını çizdi:

**“Bireylerin bir oyuna gelme kararı verdiği andan oyun izleyip evine varana kadar geçirdiği süreçteki deneyimin totalinde o kişiye uygun bir dil yakalayabilmek.”**

*“Tiyatro, her türlü birey için kapsayıcı olmalı. Bilet alım sürecinden izleme anına ve hatta sonrasına kadar ulaşılabilir olmalı. Saha çalışanlarının eğitilmesinden ve bu insanlara destek olmasından başka bağımsız olarak da bu alanlarda var olmaları desteklenmeli. ...Örneğin bilet alımı sırasında “özel bir engeliniz farklılığınız var mı varsa belirtiniz” gibi bir anketle ihtiyaçlar sorulabilir. Bilişsel farklılıkları olan bireyler de bu noktada düşünülebilir ve onlar için rahatlatıcı alanlar ayrılabilir. ”*

Erişim sorunlarının “politik” ve “sistemsel” olduğunu vurgulayan katılımcılarımız, erişilebilir bir tiyatronun “kolektif” olması gerektiğini vurgulayarak erişilebilir tiyatroların oluşturulmasında hem devlete, hem kamu kurumlarına, hem yerel yönetimlere hem de tiyatrolara görev düştüğünü belirttiler.

Katılımcılarımıza “erişilebilir bir tiyatronun nasıl olması gerektiğine” dair eğitim öncesinde sorduğumuz soruyu, katıldıkları erişilebilirlik eğitiminden sonra da ilettik; verilen eğitimin cevaplarını nasıl şekillendirdiği üzerine görüş bildirmelerini istedik. Katıldıkları erişilebilirlik eğitiminden sonra katılımcılarımız, çoğunlukla oyun içeriklerine dair erişilebilirlik sorunları üzerine düşünmeye başlarken, fiziksel, iletişimsel ve dijital erişilebilirlik sorunlarıyla ilgili de düşünmeye başladıklarını belirttiler.



**Görsel 9: Eğitimden sonra erişilebilirlik hakkında düşünceler**

Katılımcılarımızın birçoğunun, tiyatro erişilebilirliğine dair daha bütüncül bir yaklaşım geliştirdiklerini ve bu yaklaşımla tiyatrolarının erişilebilirliğini değerlendirmeye başladıklarını gördük:

*“Sahnemizin yürüme yolu nasıl, haritada konumu doğru mu, sahnenin içinde hareket kabiliyeti nasıl, oturma düzeni herkesin kolayca yerleşebileceği şekilde mi, bilet satışı için tercih ettiğimiz platformlar herkes için erişilebilir mi, hangi oyunlarımız daha erişilebilir olabilir gibi bir çok soruyu kendime yöneltmeye başladım.”*

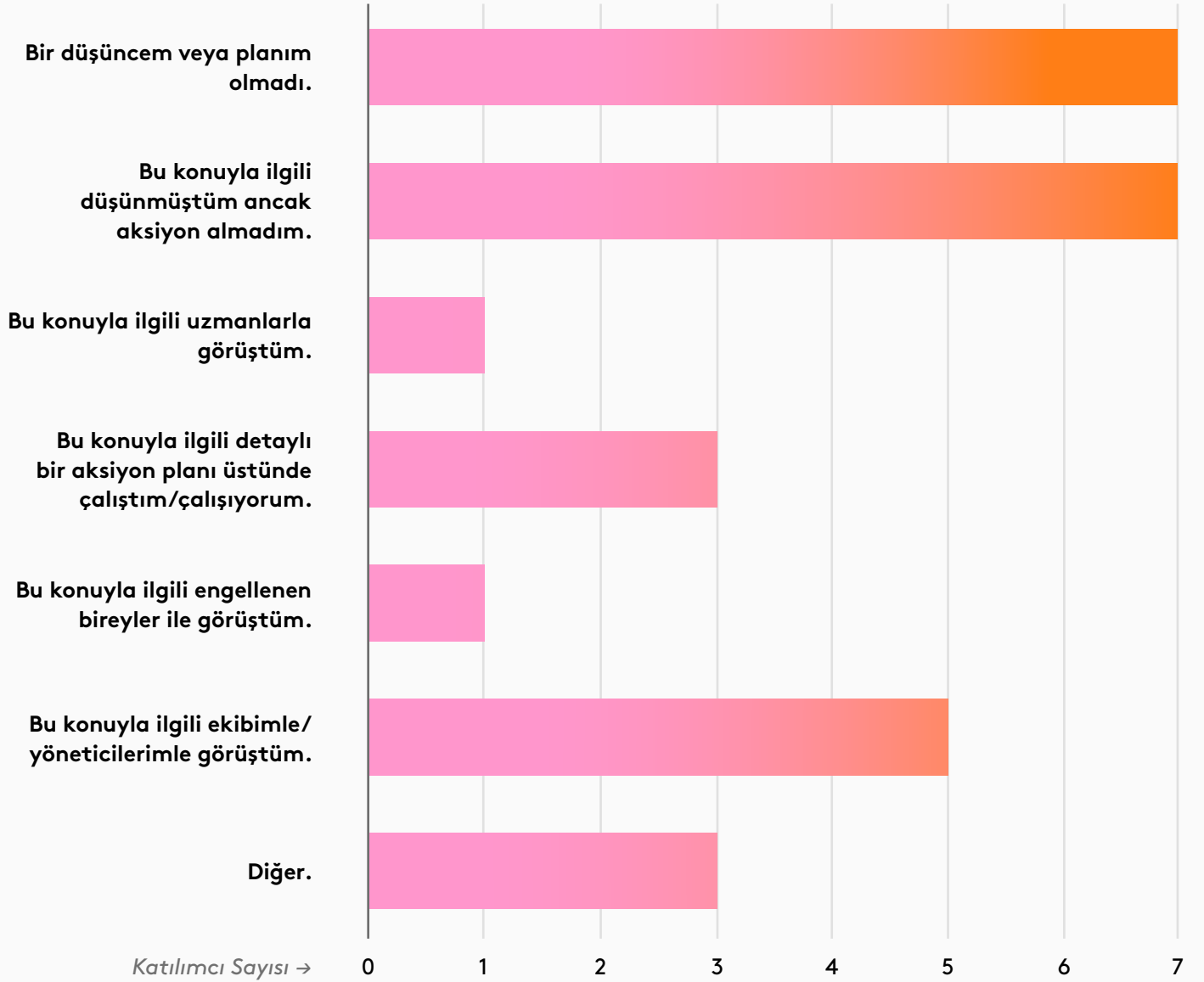
*“Bütün bu sorunların bir bütün olarak düşünülmesi gerekiyor. Engellenen bireyler için deneyim bütünsel. Bu yaklaşımla kendi işlerimizi gözden geçireceğim.”*

*“Erişilebilir tiyatro engellenen bireyin oyundan haberdar olmasından eve döndüğü ana kadarki süreci kapsayarak düşünülmeli. Bu eğitim bana bunun önemini hatırlattı.”*

Katılımcılarımızın, katıldıkları eğitimdeki bilgileri ekip arkadaşlarıyla paylaştıklarını belirtmeleri de oldukça önemliydi.

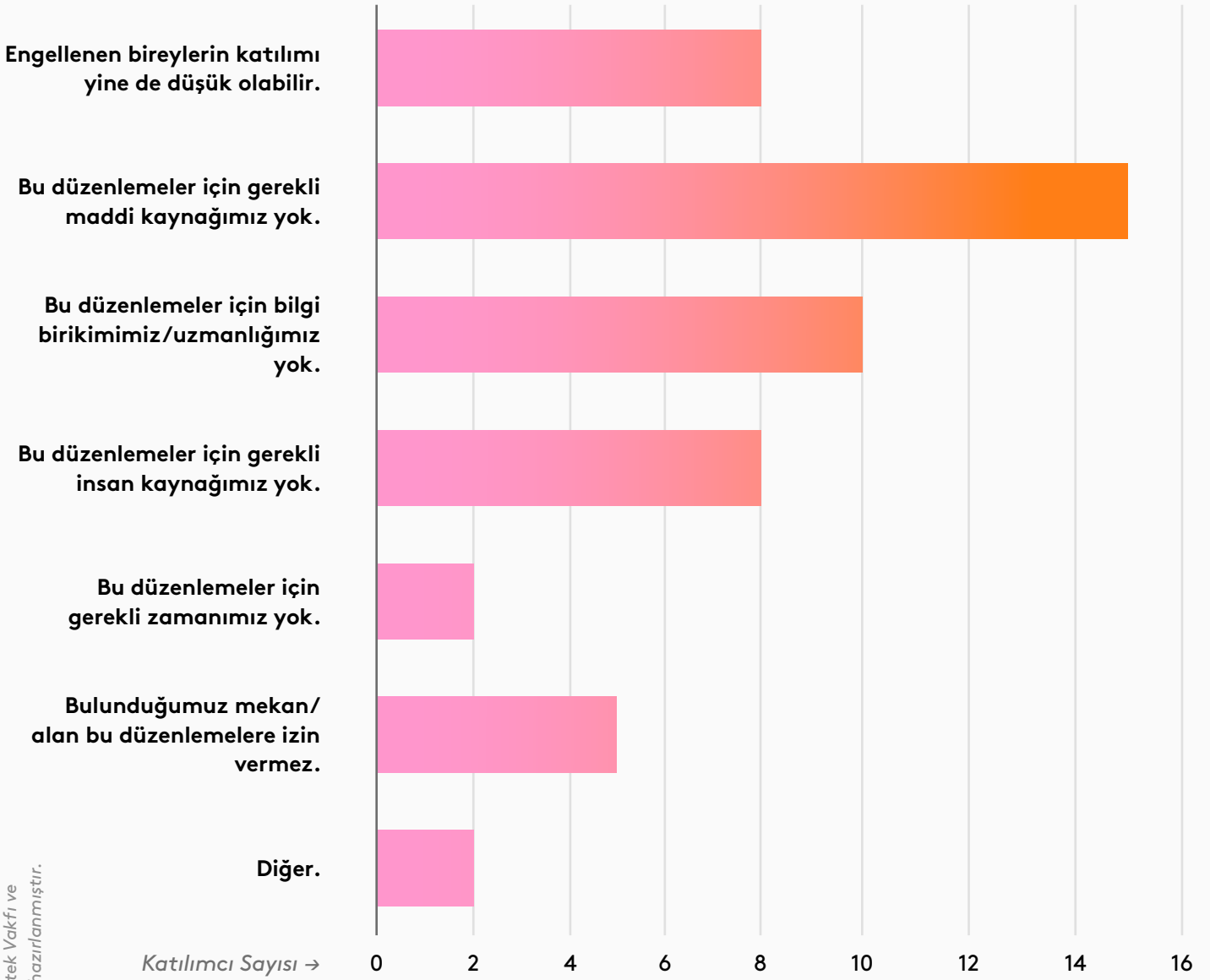
## B.5 Erişilebilir Bir Tiyatro için Adımlar

Erişilebilirlikle ilgili aksiyon almayı düşünüp düşünmediklerine dair katılımcılarımıza eğitim öncesi yönelttiğimiz soruya cevaben, katılımcılarımızın çoğunluğu (14 kişi) düşünce ve planının olmadığını veya düşüncesi olsa dahi aksiyon almadığını belirtti (**Görsel 10**).



**Görsel 10: Erişilebilir düzenlemeler ile ilgili düşünceler ve planlar**

Bu noktada katılımcılarımızın anketi doldurmadan önce böyle bir engellenme durumunun varlığından haberdar olmadıklarını, bu nedenle de herhangi bir planlama hakkında düşünce geliştirmediklerini belirtmeleri oldukça önemliydi. Katılımcılarımıza, erişilebilirlikle ilgili aksiyon almak istemeleri durumunda karşılarına çıkabileceğini düşündükleri olası engelleri sordüğümüzda, büyük çoğunluk (15 kişi) maddi yetersizlikleri vurguladı; bunu bilgi birikimi (9 kişi) ve insan kaynağı eksikliği (9 kişi) takip etti (**Görsel 11**).



Görsel 11: Erişilebilirlik düzenlemeleri ile ilgili olası bariyerler

Engellenen bireylerin tüm bu düzenlemelere rağmen tiyatro izleyicisi olma yönünde katılımlarının düşük olabileceğini düşünen katılımcılarımız, bunun değişmesinin zaman alabileceğinin de altını çizdi:

***“Bazı tabular zor yıkılır. Hele ki toplumda bu konuda sıkıntı yaşayan bireyler için erişilebilirlik yaratılsa da, bugüne kadar yaşadıkları kötü deneyimlerden tedirgin olabilirler. Bu noktada da vazgeçmeden erişilebilirlik düzenlemelerini devam ettirmek önemli.”***

Katılımcılarımız eğitimden sonra aynı soruyu yanıtladıklarında, diğer seçenekler için verilen cevapların dikkate değer bir değişim göstermediği görülürken, ‘engellenen bireylerin katılımı yine de düşük olabilir’ seçeneğinin önemli bir biçimde düştüğünü (2 kişi) ve ‘zamanımız yok’ seçeneğini işaretleyen katılımcımızın ise olmadığını gözlemledik.

Genel olarak katılımcılarımız, gerekli erişilebilirlik düzenlemeleri sağlandığında engellenen bireylerin tiyatro izleyicisi olarak katılımının kesinlikle artacağını (9 kişi) veya artabileceğini (12 kişi) düşündü. Artacağını düşünmüyorum diyen

katılımcımız bulunmazken, bir fikri olmadığını belirten 2 katılımcımız oldu. Eğitim sonrasında ise katılımcılarımızın hepsi kesinlikle artacaktır veya artabilir seçeneklerini işaretlediler (16 kişi).

Katıldıkları eğitimin ardından katılımcılarımıza erişilebilir bir tiyatro oluşturabilmek için eğitimden hareketle herhangi bir aksiyon alıp almadıklarını sorduğumuzda, katılımcılarımızın çoğunluğu (8 kişi) ekip arkadaşlarıyla görüştüğünü, 8 kişi düşünmeye başladığını 2 kişi ise henüz düşünmeye vakti olmadığını belirtirken, aksiyon alabileceğini düşünmediğini söyleyen bir katılımcımız olmadı. Katılımcılarımızın büyük çoğunluğu verdikleri açık uçlu yanıtlarda eğitimden öğrendiklerini ekip arkadaşları ve yöneticileriyle paylaştıklarını, konuyla ilgili toplantılar yapmaya başladıklarını belirttiler.

***“Hangi alanlarda daha erişilebilir olabiliriz diye bir buluşma gerçekleştireceğiz.”***

***“Daha kapsayıcı ve erişilebilir olabilmek için neler yapılabilir diye arkadaşlarımızla konuştuk en azından yapabileceklerimizi gözden geçirmeye çalışıyoruz.”***

Kendi sahneleri olmayan tiyatroların dahi, oyunlarını sergiledikleri sahnelerle işbirliği yapmaya ve eğitimle öğrendikleri bilgileri ve erişilebilirliğe dair motivasyonlarını oyunlarını sergiledikleri sahnelere taşımaya istekli olduklarını gözlemledik.

Araştırmamız, katılımcılarımızın yapılacak erişilebilirlik düzenlemelerine genel olarak oldukça pozitif ve istekli yaklaştıklarını, olası engelleri aşmak konusunda motive olduklarını gösterdi.

***“Öncelikle hızla dijital erişilebilirlikle ilgili yapabileceklerimiz olduğunu düşünüyorum. Tiyatromuzda sergilediğimiz oyunların erişilebilir oyunlara dönüşmesi için desteğe ihtiyacımız olduğunu düşünmekle birlikte bunun çok da hayal olmadığını yapılabilir olduğunu gördüm.”***

***“Her bireyin sosyalleşmeye hakkı var ve elbette yapılacak her şey bunun için önemli. Bu adımların da hiçbiri büyük ve yapması zor şeyler değil.”***

Ayrıca katılımcılarımızın, tiyatro erişilebilirliğinin yanı sıra, katıldıkları eğitimden hareketle her alanda erişilebilirlik hakkında düşünmeye başlamalarının da altını çizmek isteriz.

***“Sadece tiyatro değil her alanda erişilebilirlik üzerine düşünmeme sebep oldunuz. Bu kadar geç kaldığım için üzgün olmakla birlikte aradaki farkı kapatabileceğime inanmak istiyorum.”***

***“Sadece tiyatro değil her alanda erişilebilirlik üzerine düşünmeme sebep oldunuz. Bu kadar geç kaldığım için üzgün olmakla birlikte aradaki farkı kapatabileceğime inanmak istiyorum.”***

## 2. ERİŞİLEBİLİR TİYATRO KONTROL LİSTESİ

Tiyatro çalışanları ile yaptığımız araştırmadan, farklı engel gruplarının deneyimlerinden ve tiyatro erişilebilirliği üzerine var olan literatürden yola çıkarak hazırladığımız kontrol listesinin, önerileri takip edecek tiyatrolar için tüm engel gruplarının ihtiyaçlarına yönelik erişilebilir ve kapsayıcı bir kılavuz oluşturmasını amaçlamaktayız.

### 2.1 Erişilebilir Tiyatro

Tiyatro seyircisinin tiyatro deneyimi birçok adımı olan bir yolculuktur. Bu yolculuk **Erişilebilir Tiyatro İçin Yaşam Döngüsü** şeklinde ifade edilebilir. **Görsel 12**, erişilebilir tiyatro dengesini 7 basamakta açıklıyor.



Görsel 12: Erişilebilir tiyatro için yaşam döngüsü



## **Erişilebilir olmak isteyen bir tiyatro sahnesinin sorabileceği sorular:**

Erişilebilir olmak isteyen bir tiyatronun, "erişilebilir tiyatro için yaşam döngüsü"nü temel almasını ve erişilebilirlik yolculuğuna çıkmak için ilk etapta kendine aşağıdaki soruları sormasını önermekteyiz:

**1. Tiyatro sahnesi olarak farklı engellenen tiyatro seyircilerini oyunlarımıza dahil edebilmek adına sosyal medya duyurularımızı nasıl erişilebilir yapabiliriz?**

**2. Engellenen tiyatro seyircilerinin rahatlıkla bilet alabilmesi için web sitemizi nasıl erişilebilir yapabiliriz?**

**3. Tiyatromuza ulaşımı kolaylaştırmak için atabileceğimiz adımlar veya kurabileceğimiz iş birlikleri var mı?**

**4. Tiyatro sahnesi olarak farklı engellenen tiyatro seyircileri için fiziksel mekanımızı erişilebilir kılmak adına neler yapabiliriz? Bunun için hangi adımları atmak gereklidir?**

**5. Sergilediğimiz tiyatro oyunlarında engelli temsilini nasıl sağlamlıktan uzak kılabiliriz? Sahnemizde engellenen tiyatro sanatçılarının eşit ve konforlu bir şekilde mesleğini sürdürebilmesi için neler yapmalıyız?**

**6. Tiyatromuzu ziyaret eden engellenen bireylerin oyun bittikten sonra mekandan kolaylıkla ayrılmaları için hangi erişilebilirlik adımlarını atabiliriz?**

**7. Sahnemizin erişilebilirlik için attığı adımları nasıl duyurabiliriz? Engellenen bireylerden erişilebilir bir şekilde nasıl bildirim toplayabilir ve bu süreçte diğer tiyatrolarla nasıl işbirliği içinde hareket edebiliriz?**

## A. Tiyatro Seyircisi için Erişilebilirlik

Engellenen bireyler, tiyatro sahneleri için potansiyel seyirci anlamına gelmesine rağmen, var olan tiyatro sahnelerininin büyük bir çoğunluğunun pek çok erişilebilirlik bariyeri barındırdığını görmekteyiz. Kapsayıcı olmak isteyen tiyatrolar için bu bariyerleri şöyle sıralayabiliriz.

### A.1 Tiyatro Programlarından Haberdar Olmak

- Tiyatro programlarının, oyunların içeriklerinin, oyun saatlerinin, oyunlarda yapılacak herhangi bir değişimin duyurulduğu sosyal medya hesapları, web siteleri ve gönderilen birebir bilgilendirmeler (örneğin PDF dokümanı) erişilebilir olarak düzenlenmelidir. Web siteleri için erişilebilirlik düzenlemelerininin detaylarına uluslararası standartlardan oluşan yönlendirme dokümanından ulaşılabilir.
- Oyunların tanıtımı, sosyal medya kanallarında ve web sitesinde erişilebilir olarak paylaşılmalıdır. Sosyal medya hesapları için erişilebilirlik düzenlemelerininin detaylarına buradan ulaşılabilir.
- Sosyal medya hesapları ve/veya web sitesi yoluyla tiyatro oyununa gelmek için bilet almak isteyen bir tiyatro seyircisininin takip edeceği adımlar (bilet alma, tiyatroya geliş, fuaye alanında bekleyiş, oyunu izleme), görsel ve yazılı desteklerle detaylı olarak açıklanmalıdır.

### A.2 Bilet Almak

- Tiyatro seyircilerininin bilet almak için kullanacağı web siteleri erişilebilir olarak düzenlenmelidir. Bu erişilebilirlik düzenlemelerininin detaylarına, uluslararası standartlardan oluşan yönlendirme dokümanından ulaşılabilir.
- Sitelerin erişilebilir olmadığı durumda, kör ve az gören bireyler için birebir bilet alım hizmeti sağlayacak tiyatro çalışanları telefonla ulaşılabilir olmalıdır.
- Sağır ve işitme engelli tiyatro seyircileri, tiyatroların iletişim numaralarını aradıklarında görüntülü konuşma yoluyla işaret dili bilen tiyatro çalışanları ile iletişim kurabilmelidir.

### A.3 Mekana Geliş, Tiyatro Sahnesine Giriş

- Tiyatro sahnesine ulaşım konusunda, tiyatronun web sitesi ve sosyal medya hesaplarında erişilebilir ulaşım alternatiflerine ve yürüme mesafesindeki otoparklara dair bilgi verilmelidir.

- Eğer tiyatro sahnesinin önünde otopark alanı varsa, en az 1 park alanı engelli otoparkı olarak düzenlenmiş olmalıdır. (Otopark erişilebilirliğine dair detaylı bilgilere yönetmelik üzerinden ulaşılabilir.)
- Tiyatro alanında kapsayıcı bir iletişim dili geliştirilmelidir. Tiyatro çalışanları, erişilebilirliğe dair eğitimler almalı, engellenen bireylerin deneyimlerinden ve iletişim detaylarından haberdar olmalıdır.
- Engellenen tiyatro seyircisi herhangi bir sorun ile karşılaştığında, tiyatro çalışanları 'Sizin için yapabileceğim bir şey var mı?' diye sormalı, ihtiyacı karşılamak için insiyatif almalıdır.
- Rehber köpeği olan ziyaretçiler, rehber köpekleri ile birlikte tiyatro sahnesi alanına giriş sağlayabilmelidir. Ayrıca bu ihtiyaca karşılık tiyatrodaki mama ve su kabı bulundurulması tavsiye edilir.
- Tiyatro giriş kapısında herhangi bir kot farkı bulunmamalıdır. Basamak olduğu durumda, evrensel tasarım standartlarına uygun rampa ve/veya asansör bulunmalıdır. Kot farkı ve rampalarla ilgili detaylar için Erişilebilir Her Şey tarafından hazırlanan fiziksel erişilebilirlik kılavuzunun gerekli bölümleri (sayfa 10, 11, ve 18) incelenebilir.
- Basamaklara, az gören ve fiziksel farklılığa sahip bireyler için zeminle kontrast renkli kaydırmaz bantlar yapıştırılmalıdır.
- Mekanlarda kullanılan ana giriş, kat içi, asansör ve engelli tuvaleti kapısı gibi tüm kapıların özellikleri, engellenen bireylerin binaya girebilmesi, yatay ve dikey dolaşımını gerçekleştirebilmeleri için gerekli standartlarda düzenlenmelidir. Detaylar için Erişilebilir Her Şey tarafından hazırlanan fiziksel erişilebilirlik kılavuzunun gerekli bölümleri (sayfa 12. ve 13.) incelenebilir.
- Engellenen bireylerin kapıları rahat açıp kapatabilmeleri için kapı tokmaklarının kavrama gerektirmeden açılıp kapanabilecek, kuru ya da ıslak halde kaymayan bir malzemeden yapılmalıdır.
- Sağır ve işitme engelli tiyatro seyircileri ile iletişim kurabilmek için, tiyatro çalışanlarından en az 1 kişi temel seviyede işaret dili ile iletişim kurabilmelidir.

## A.4 Fuaye ve Mekan Deneyimi

- Fuaye alanındaki danışma masaları boy kısalığı olan bireyler ve tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun yükseklikte olmalıdır. Banko ve masaların en az bir tanesi ya da bir bölümü en az 90 cm - 110 cm aralığında olmalıdır (Detaylar için Erişilebilirlik Kılavuzu sayfa 20'ye bakılabilir).
- Fuaye alanındaki ışıklandırma, az gören bireyler için loş olmayacak şekilde düzenlenmiş olmalıdır ve mekan genel olarak iyi aydınlatılmalıdır.
- Tiyatro sahnesinde en az 1 adet erişilebilir tuvalet bulunmalıdır (Detaylar için Erişilebilirlik Kılavuzu sayfa 20-25'e bakılabilir).
- Alan içinde dolaşım alanlarında zemin kaplaması düz, sabit ve dayanıklı olmalı, zemin malzemesi ıslak ya da kuru halde kaymayacak şekilde seçilmelidir.
- Tiyatro alanındaki tüm yönlendirme ve işaretler erişilebilir olarak düzenlenmelidir. Tüm işaretler ve bilgilendirmelerin kör bireyler için Braille alfabesiyle yazılmış bir çeşitlemesi ve/veya QR kod ile ulaşılabilecek alternatifleri bulunmalıdır (Detaylar için Erişilebilirlik Kılavuzu sayfa 27'ye bakılabilir).
- Eğer fuaye alanında kafe ya da restoran bölümü varsa, bu alan engellenen bireyler için erişilebilir olarak düzenlenmelidir. Örneğin, Bar-Bistro gibi yüksek sandalyeli bölümlerde erişilebilir masa ve sandalye alternatifleri bulunmalıdır. (Detaylar için Erişilebilirlik Kılavuzu sayfa 20'ye bakılabilir.)
- Tiyatro sahnesinin mekanındaki varsa kafe veya fuaye alanında en az bir masa, tekerlekli sandalye kullanıcılarının erişilebilir olarak yaklaşmasına olanak verecek şekilde diz boşluğuna sahip olacak şekilde tasarlanmalıdır .
- Menülere QR kod ile erişime sağlanıyorsa, QR kod kabartmalı olarak masalarda bulunmalıdır (Detaylar için erişilebilirlik kılavuzu sayfa 28-29'a bakılabilir). Dijital menüler, ekran okuyucuya ve erişilebilirlik standartlarına uygun şekilde hazırlanmalıdır.
- Fuaye alanında ve kafe/restoran bölümünde farklı sandalye türleri (örn, kolçaklı, kolçaksız, yüksekliği ayarlanabilir, rahat koltuk, vb.) olmalıdır ve farklı engellenen grupların sandalyeleri kullanmasına olanak sağlanmalıdır.

## A.5 Tiyatro Oyununu Deneyimlemek

- Boy kısalığı olan bireyler için en ön sıralardan koltuk ayrılmalıdır.
- Tekerlekli sandalye kullanan bireyler için en öndeki koltukların yanına, sahne görülebilecek şekilde standartlara uygun 150 cm x 150 cm ölçülerinde boş bir alan ayrılmalıdır.

- Sağır ve işitme engelli bireylerin oyunlardaki diyalogu ve diğer işitsel bileşenlerini deneyimleyebilmesini sağlamak için, tiyatrodaki işaret dili tercümanını bulunmalıdır.
- İşaret dili tercümanının bulunduğu alanın iyi aydınlatılması gerekmekte ve tercümanların sahnedeki konumu, izleyicilerin onları görebileceği şekilde olmalıdır.
- İşaret dili tercümanı, oyunu daha önce en az bir kere deneyimlemiş olmalıdır.
- Oyunun başladığını belirten anons, sağır ve işitme engelli seyirciler için işıklar birkaç kez açıp kapatılarak yapılmalıdır.
- Kr ve az gören bireylerin oyunlardaki görsel unsurları deneyimleyebilmesini sağlayabilmek için sesli betimleme sağlanmalıdır. Burada eğitimi bir sesli betimleyici oyundaki diyaloglar arasında sahnedeki eylemi, girişleri ve ıkışları, seti, kostümleri, dekorları, gösteriden önce ve ara sırasında görsel öğeleri betimlemelidir.
- Sesli betimlemeden faydalanacak seyirciler için kulaklık sağlanmalıdır.
- Oyundan önce dokunma turları düzenlenmelidir. Dokunma turları, az gören veya hiç görmeyen kişilerin oyundan önce oyunda kullanılacak materyalleri (aksesuarlar, kostüm parçaları ve dekor) deneyimlemeleri için gereklidir.
- Tiyatro oyunlarının nörogelişimsel farklılıkları olan bireyler için daha az uyaran içeren alternatif versiyonları düzenlenmelidir. Bu versiyonlar, seyircilerin daha az kalabalık olduğu, oyun boyunca hareketsiz ve sessiz durmanın zorunlu tutulmadığı, işık ve ses gibi uyaranların daha az olduğu ve aniden değişmediği oyunlardır.

## A.6 Eve Dönüş

- Tiyatro sahnesi alanına ulaşım konusunda tiyatronun erişilebilir web sitesi ve sosyal medya hesaplarında erişilebilir ulaşım alternatiflerine, yürüme mesafesindeki otoparklara dair bilgi verilmelidir.

## A.7 Geri Bildirim Paylaşımları

- Geri bildirim paylaşımı için sms olarak ve/veya sosyal medya üzerinden paylaşılan formlar erişilebilir olmalıdır (Bu erişilebilirlik düzenlemelerininin detaylarına uluslararası standartlardan oluşan yönlendirme dokümanından ulaşılabilir).

## B. Tiyatro Sanatçısı için Erişilebilirlik

Tiyatro sahnelerinin engellenen tiyatro izleyicisi için erişilebilir olmasının yanı sıra, engellenen tiyatro sanatçıları için erişilebilir olması da önemlidir.

- Tiyatroda, mümkünse otururken ve ayaktaiken tüm vücudun görünmesini sağlayan aynalarla donatılmış, tekerlekli sandalye erişimine uygun en az bir giyinme odası / kulis bulunmalıdır.
- Kulis içerisindeki 90 cm üzerinde konumlanmış dolap, masa, priz ve diğer tüm gereçlerin 90 cm'den alçakta konumlanmış alternatifleri bulunmalıdır.
- Tiyatro çalışanları için kullanılan mutfaklar erişilebilir olarak düzenlenmelidir. Örneğin, mutfak dolaplarının bir kısmının en fazla 112 cm yükseklikte olması gerekir. Mutfak tezgahının en azından bir bölümü 90 cm yükseklikte olmalı; kahve, çay makinesi gibi mutfak gereçleri alternatif olarak 90 cm tezgah ve masalarda kolay ulaşılabilir şekilde konumlanmalıdır. (Detaylar için Erişilebilirlik Kılavuzu sayfa 20'ye bakılabilir.)
- Tiyatro metinleri ve diğer önemli belgeler hem kağıt, hem erişilebilir dijital olarak kullanılabilir (örneğin word dokümanı, erişilebilir pdf, bu erişilebilirlik düzenlemelerinin detaylarına uluslararası standartlardan oluşan yönlendirme dokümanından ulaşılabilir).
- Kulis alanının içerisinde de erişilebilir yönlendirmeler olmalıdır.
- Kulis ve mutfak alanlarındaki ışıklandırma, az gören bireyler için loş olmayacak şekilde düzenlenmiş olmalı ve alan iyi aydınlatılmalıdır.
- Tiyatro sahnesinde en az 1 adet erişilebilir tuvalet bulunmalıdır. (Detaylar için Erişilebilirlik Kılavuzu sayfa 20-25'e bakılabilir).
- Özellikle bilişsel farklılığı olan sanatçılar için tiyatro içinde en az bir adet sessiz oda bulunmalıdır.
- İl dışından gelen engellenen sanatçılar için erişilebilir ulaşım ve konaklama seçenekleri ayarlanmalıdır.

Elinizde bulunan kılavuz, Tiyatro Kooperatifi ve Erişilebilir Her Şey ortaklığında hazırlanmış olup, "Tiyatroların Erişilebilirliği" projemizin çıktısıdır. Sahnelerin ve oyunların reelde erişilebilir olması hedefimizin ilk basama olan bu proje, tiyatro yöneticileri ve saha çalışanlarına verilen erişilebilirlik eğitiminin öncesi ve sonrasında tiyatro yönetici ve çalışanları ile yapılan detaylı anketlerin analizini, sahne gezilerini ve eğitimleri düzenleyen ekibin sürece dair deneyimlerini ve tiyatro erişilebilirliğine dair kapsayıcı bir kontrol listesini sunmaktadır.

Hem sahne gezilerine katılan engellenen bireylerin deneyimlerini, hem eğitimlere ve anketlerimize katılan tiyatro çalışanları ve yöneticilerin deneyimlerini önümüze aldığımızda, sahne gezileri sırasında kurulan diyalogların, anketlerdeki sorular üzerine düşünme süreçlerinin, eğitimde öğrenilenlerin ve interaktif olarak yapılan soru-cevap bölümlerinin tüm katılımcılarımız için dönüştürücü ve belirgin şekilde farkındalık artırıcı bir araca dönüştüğünü söylemek mümkün. Tiyatrolardaki somut dönüşümü (sahnelerin fiziksel erişilebilirliğinin, oyunların içeriksel erişilebilirliğinin, dijital mecraların erişilebilirliğinin) başlatmış olduğumuz projemizin ilk adımındaki eğitimlerin, hali hazırda bir dönüşüm başlatmış olduğunu raporumuzdaki veriler açıkça göstermektedir. Buna örnek olarak, tiyatro yönetici ve çalışanlarının erişilebilir dönüşümle ilgili toplantılar yapmaya başladıklarını, erişilebilir oyunlar üzerine düşündüklerini ve uygulamaya koymaya başladıklarını gösterebiliriz. Katılımcılarımızın büyük çoğunluğunun, gerekli dönüşüm için maliyetlerin fazlalığından kaynaklı bariyerlerin olduğu belirtilmesinin yanı sıra, erişilebilirlik düzenlemelerinin doğru adımlar atıldığı takdirde oldukça uygulanabilir olduğunu düşündüklerinin de altını çizmek isteriz.

Bunun yanı sıra kılavuzumuzda paylaştığımız araştırma verilerimiz, katılımcılarımızın tiyatro erişilebilirliğine bilet alımından duyurulara, ulaşımdan tiyatro içeriklerine kadar her adımı gözeten bütüncül bir erişilebilirlik yaklaşımına dair içgörü geliştirdiklerini gösterdi. Raporumuz, katılımcıların tüm engel gruplarını kapsayıcı şekilde erişilebilirliğe olan bakış açılarını genişlettiklerine dair birçok örnek sunmakta. Bunları hem katılımcılarımızın anket cevaplarından, hem de sahne gezisini düzenleyen Erişilebilir Her Şey ekibinin saha deneyimlerinden çıkarabilmek mümkün.

Kontrol listesinde bulunan maddeleri proje sürecimizdeki sahne gezileri, deneyim araştırmaları ve literatür taramalarının sonucu olarak ortaya çıkardık. Projemizin bu adımında tiyatro sahnelerinin fiziksel erişilebilirliğini geliştirmeye ve tiyatro çalışanlarının erişilebilirlik konusundaki algılarını genişletmeye odaklandık. Tiyatro Kooperatifi ve Erişilebilir Her şey ortaklığında gerçekleştirilen projenin tiyatro erişilebilirliğine dair atılacak sonraki adımlar için değerli bir adım olduğunu belirtmek isteriz.



# REFERANSLAR

1. Melanie Malson, A Nearly Comprehensive Guide to Creating an Accessible Theater

<https://cpb-us-e1.wpmucdn.com/blogs.gwu.edu/dist/7/3946/files/2021/05/A-Nearly-Comprehensive-Guide-to-Creating-an-Accessible-Theatre-Melanie-Malson.pdf>

2. Erişilebilir Her Şey, Fiziksel Erişilebilirlik Kılavuzu

3. ADA Compliance. 221 Assembly Areas. 2010  
[www.ada-compliance.com](http://www.ada-compliance.com)

4. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Otopark Yönetmeliği  
<https://www.aile.gov.tr>

5. Doç. Dr. Kerem RIZVANOĞLU, Web İçeriği Erişilebilirlik Rehber Kuralları (WİEK) 2.0

[www.engelsizbilisim.org/wp-content/uploads/Ek\\_4\\_W\\_CAG\\_2\\_0\\_TURKCE-CEVIRI.pdf](http://www.engelsizbilisim.org/wp-content/uploads/Ek_4_W_CAG_2_0_TURKCE-CEVIRI.pdf)

# TEŞEKKÜRLER

Tiyatro Kooperatifi ve Erişilebilir Her Şey iş birliğinde, özel tiyatro mekânları ve faaliyetlerinin daha erişilebilir ve kapsayıcı hale gelmesi ile engellenen bireylerin kültür sanat hayatına aktif katılımına zemin hazırlamak amacıyla planlanan, Sivil Toplum için Destek Vakfı ve Turkey Mozaik Foundation iş birliği ile hayata geçirilen Kültür Sanat Fonu desteğiyle yürütölen Tiyatroların Erişilebilirliği Projesi kapsamında hazırlanan bu kılavuza katkılarını sunan;

*Asmalı Sahne,  
Atta Festival,  
Balkonda Sanat,  
GalataPerform,  
Hann Sahne,  
İstanbulimpro,  
Kumbaracı50,  
Lavean Sanat Grubu,  
Mask-Kara Tiyatrosu,  
Semaver Kumpanya,  
Tiyartomig  
ve Toy İstanbul*

tiyatrolarına teşekkür ederiz.

[www.tiyatrokooperatifi.org](http://www.tiyatrokooperatifi.org)

[www.erisilebilirhersey.com](http://www.erisilebilirhersey.com)